

निवीष्टा व गुणवत्ता नियंत्रण विभाग

राज्यातील शेतक-यांना दर्जेदार बियाणे, खते व किटकनाशके या निविष्टा उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने गुणवत्ता नियंत्रण कक्षाची स्थापना सन १९८३ मध्ये करण्यात आली. सदर कक्षात ६३ पुर्ण वेळ निरीक्षक व ८९५ अर्धवेळ निरीक्षक कार्यरत असून ते मुख्य गुणवत्ता नियंत्रण अधिकारी, कृषि संचालक (नि.वगु.नि) व आयुक्त कृषि यांचे मार्गदर्शनाखाली काम करतात. बियाणे अधिनियम १९६६, बियाणे नियंत्रण आदेश १९८३, खत नियंत्रण आदेश १९८५ व किटकनाशके अधिनियम १९६८ मधील तरतुदींची अंमलबजावणी या कक्षामार्फत करण्यात येते. राज्यात अनुक्रमे २२५, २३६ व १३९ बियाणे, खते व किटकनाशके उत्पादक आहेत. किटकनाशकांबाबत राज्यातील उत्पादकांची उत्पादन क्षमता राज्याची गरज भागवून इतर राज्यांना पुरवठा करण्याएवढी आहे. रासायनिक खते व बियाणाबाबत उत्पादन क्षमता पुरेशी असूनही काही प्रमाणात पुरवठा इतर राज्याकडून करण्यांत येतो.

राज्यात निविष्टा पुरवठ्यासाठी वितरक/विक्रेते यांचे विस्तृत जाळे आहे. राज्यात ३७७४१, ३८५९४ व २९४८८ अनुक्रमे बियाणे, रा.खते व किटकनाशके वितरक/ विक्रेते आहेत. गुणवत्ता नियंत्रणाच्या दृष्टीकोनातून उत्पादन स्थळे, वितरक, साठवणूक केंद्रे व विक्रेते यांची नियमित तपासणी करण्यात येते व गुणवत्ता तपासणीसाठी नमुने निरीक्षका मार्फत काढण्यात येतात. सदर कार्यवाहीसाठी निरीक्षकांना स्रोतनिहाय नमुना काढण्याचे लक्ष्यांक देण्यात येतात. विविध निविष्टांसाठी देण्यात आलेले वार्षिक लक्ष्यांक पुढील प्रमाणे बियाणे १२०००, खते १०००० व किटकनाशके ४५००. सदर कायदांतर्गत काढलेल्या नमुन्यांची तपासणी करण्यासाठी राज्यात ३ बिजपरीक्षण प्रयोगशाळा, ४ खतचाचणी प्रयोगशाळा व ४ किटकनाशके चाचणी प्रयोगशाळा कार्यान्वित आहेत. सदर प्रयोगशाळा अत्याधुनिक उपकरणे व प्रशिक्षित कर्मचारी वर्गाने सुरुज्ज आहेत. या व्यतिरिक्त राज्यात २ किटकनाशक उर्वरीतअंश तपासणी प्रयोगशाळा स्थापन करण्यांत आल्या असून त्यांच्याद्वारे निर्यातक्षम कृषि उत्पादनाचे नमुने तपासून त्याबाबत प्रमाणपत्र देण्यात येते.

प्रयोगशाळांच्या विश्लेषण अहवालात अप्रमाणित आढळणा-या नमुन्याचे निविष्टा उत्पादक, वितरक, विक्रेते यांचे विरुद्ध कायदांतर्गत तरतुदीनुसार कार्यवाही करण्यात येते. सदर प्रक्रियेचे आयुक्तालयीन स्तरावरून नियमित सनियंत्रण करण्यात येते. सन २००४ - २००५ मध्ये बियाणे, खते व किटकनाशकांचे अनुक्रमे १८६, ८५७ व ११३ नमुने अप्रमाणित आढळले होते. सदर उत्पादकांना कारणे दाखवा नोटीसा बजविण्यांत आल्या असून कायदेशीर कार्यवाही प्रगतीपत्रावर आहे.

सन २००४-०५ मध्ये अप्रमाणित आढळून आलेल्या नमुन्याबाबत अनुक्रमे ३२,५६ व ८ न्यायालयीन खटले बियाणे, खते व किटकनाशके उत्पादकांवर दाखल करण्यात आले आहेत. सन २००५-२००६ मध्ये ऑगस्ट २००५ अखेर अनुक्रमे २०५,८०१ व १६ नमुने बियाणे, खते व किटकनाशके या निविष्टांचे अप्रमाणित आढळले आहेत. त्याबाबत कायदेशीर कार्यवाही सुरु करण्यात आली आहे. हंगामाच्या सुरवातीस तालुका,

जिल्हा व विभाग व राज्यस्तरावर गुणवत्ता नियंत्रण पथके तात्काळ कार्यवाहीसाठी स्थापन करण्यात येतात. या पथकाद्वारे विविध स्तरावर तपासणी मोहीम हाती घेण्यात येते. कायद्यातील तरतुदींचे उल्लंघन झाल्याचे आढळून आलेल्या प्रकरणी विक्री बंद आदेश, साठा जप्ती, सक्त ताकीद देणे, अभिलेख जप्ती, पोलीस केस दाखल करणे, परवाने निलंबित/रद्द करणे इत्यादी कार्यवाही करण्यात येतात.

1) Insecticide Residue Testing Laboratory

The application of plant protection measures is one of the important tools for the modern Farming . The indiscriminate use of pesticide in the farming resulted in the residual effect of pesticides in the produce, which is proving to be dangerous for the human health .

The self sufficient status of the country stated exporting the agricultural Produce , Specially Maharashtra state is among the leading state for export of fruits, Vegetables & other processed foods.

The consumer & importing countries are becoming more cautious regarding the quality parameter. The level of Pesticides residue is also taking important place as quality parameter .

Government of Maharashtra has strengthened Residue Testing Laboratory at Insecticide Testing Laboratory, Pune.

The Agro food products, fruits & vegetables can be analysed the pesticide Residue content at this Laboratory which helps for exporting the materials to outside countries. It helps for assessing actual Residue content of particular pesticide in food .This analysis is very useful for human health.

The residues in food proving to be harmful for the human being therefore, the World Health Organization, Food & Agricultural Organization and other countries has initiated such testing by keeping Maximum Residue Limits for foods.

Insecticide Residue Testing Laboratory, Pune

Address :

Residue Testing Wing, Insecticide Testing Laboratory, Pune	<u>Address :</u> <u>Krishi Bhavan,</u> <u>Shivajinagar,</u> <u>Pune- 411 005</u>	<u>Phone</u> <u>No.</u> <u>(020)55</u> <u>34348)</u>
---	---	--

Analysis Facilities :

This Laboratory is well equipped with the following equipments.

1. Gas Liquid Chromatograph (with ECD, TID, FPD & FID)
2. High Performance Liquid Chromatograph(UV & Florescence Detector),
3. Gas Chromatograph with Mass Spectrometer,
4. Fourier Transmission Infra-Red Spectrophotometer
5. Ultra violet cum Visible Spectrophotometer
6. Computerized Solid Phase Extractor
7. Microprocessor based concentrator,

With these equipments the pesticides can be detected up to PPM and sub PPM level.

<u>1. Acephate</u>	<u>2. Atrazine</u>	<u>3. Captafol</u>	<u>4. Chloropyrifos</u>
<u>5. Cypermethrin</u>	<u>6. Fenvalerate</u>	<u>7. Deltamethrin</u>	<u>8. Diazinon</u>
<u>9. Endosulfan</u>	<u>10. Fosetyl
AL</u>	<u>11. B.H.C.*</u>	<u>12. Phosphamidon</u>
<u>13. Carbaryl</u>	<u>14. Carbofuro
n</u>	<u>15. Ethion</u>	<u>16. Dimethoate</u>

<u>17. Carbendazim</u>	<u>18. Imidacloprid</u>	<u>19. Monocrotophos</u>	<u>20. Mancozeb</u>
<u>21. Copper fungicides</u>	<u>22. 2,4-D</u>	<u>23. Glyphosate</u>	<u>24. Metalaxyl</u>
<u>25. Malathion</u>	<u>26. Alphamethrin</u>	<u>27. Trifluralin</u>	<u>28. Metachlore</u>
<u>29. Methyl Parathion</u>	<u>30. Phorate</u>	<u>31. Chloropyriphos</u>	<u>32. Quinalphos</u>
<u>33. Fenthion</u>	<u>34. Trizophos</u>	<u>35. Anilophos</u>	<u>36. Thirum</u>
<u>37. Zirum</u>	<u>38. Maneb</u>	<u>39. Zineb</u>	<u>40. Thiophnate methyl</u>
<u>41. Benomyl</u>			

*** Restricted / banned Pesticides**

Reference Standards

The analytical standards are prepared with the technical pesticide procured from basic manufacturer and standardized with the help of reference standards procured from the Ehrenfroster Institute of Germany.

Analysis Fees

The sample can be analysed by submitting the sample within 12 hours of harvest (for fresh commodity) along with information in form No.1 and analysis fees of Rs. 2000 per samples for ten pesticides further each pesticide will be analysed on extra cost of Rs. 300/- per pesticide.

FORM NO. I

(To be accompanied with the sample sent to Insecticide Residue Testing Laboratory ; separate form for separate sample)

1. Name, address of the person who submitted the sample :
2. Identification number of sample :
3. Name and type of the sample (Crop, variety) :
4. Name(s) of the pesticide required to be tested from the sample :
5. Place or origin of sample :
6. Quantity of the lot from where the sample was drawn :
7. Mass (weight) of the sample submitted :
8. Date and time of sample drawn :
9. The name(s) of pesticides sprayed along with concentration and date of spraying :
10. Name of the country to which the material will be exported :

Certificate

This is to certify that personally I have drawn this sample by adopting the procedure given in IS: 11380 (Part I)-1985

Place:

Signature of farmer/ Exporter :

Date & Time :

Signature of PSC Inspector
Name, address and Designation

2) Insecticide Testing Laboratory

Sr. No.	Name	Address	Phone No.	Analysing capacity Samples per year
1	<u>Insecticide Testing Laboratory, Pune</u>	<u>Krishi Bhavan, Shivajinagar, Pune- 411 005</u>	<u>(020)5534348</u>	<u>2,000</u>
2	<u>Insecticide Testing Laboratory, Thane</u>	<u>Wagale Estate, Thane-4.</u>	<u>(022)5822992</u>	<u>1,000</u>
3	<u>Insecticide Testing Laboratory, Aurangabad</u>	<u>Shahnur Miya Dargah Road, Aurangabad</u>	<u>(0240)332157</u>	<u>1,000</u>
4	<u>Insecticide Testing Laboratory, Amaravati</u>	<u>Agril.Engg.Workshop premises, Tapovan Road, Amaravati.</u>	<u>(0721)662101</u>	<u>1,000</u>
	<u>TOTAL</u>			<u>5,000</u>

3) Seed Testing Laboratories

Sr. No.	Name	Address	Phone No.	Analysing capacity Samples per year
1	Seed Testing Laboratory, Pune	Krishi Bhavan, Shivajinagar, Pune- 411 005	(020) 5537864	15,000
2	Seed Testing Laboratory, Parbhani	Nava Mondha, Parbhani-431 401	(02452) 21409	15,000
3	Seed Testing Laboratory, Nagpur	Agriculture College Premises, Nagpur-440001	(0712) 531213	15,000

4	Seed Testing Laboratory, Aurangabad	Shahnur Miya Dargah Road, Aurangabad	(0240) 334236	15,000
5	Seed Testing Laboratory, Akola	In front of Neelkanth Cotton Mill, Amaravati Road, Akola.	(0724) 58718	15,000
	TOTAL			75,000

4) Fertilizer Testing Laboratory

Sr. No.	Name	Address	Phone No.	Analysing capacity Samples per year
1	Fertilizer Testing Laboratory, Pune	Krishi Bhavan, Shivajinagar, Pune-411 005	(020) 5537864	3,440
2	Fertilizer Testing Laboratory, Nashik	Untawadi Road, Nasik-422 002	(0251) 572634	2,840
3	Fertilizer Testing Laboratory , Amravati	Agril.Engg.Workshop premises, Tapovan Road, Amaravati.	(0721) 662101	3,210
4	Fertilizer Testing Laboratory, Aurangabad	Shahnur Miya Dargah Road, Aurangabad	(0240) 332157	2,510
	TOTAL			12,000

5) Implementation of Organic Farming and Vermicomposting scheme

1.Name of the Scheme :-

Financial assistance for Promotion of Organic Farming and vermicompost.

2. Introduction :-

Organic farming is becoming increasingly popular worldwide and the global demand for organic products is growing rapidly. Organic farming not only is expected to increase the income of the farmers as the organic product generally commands a premium but also helps in moving towards sustainable agriculture, is environment friendly and takes into account the health concerns of consumers. Many farmers in the country are practicing organic cultivation but it is yet not organized properly. The Ministry of Commerce is promoting organic farming for export purposes and has established a regulatory mechanism which covers fixing of standards for organic cultivation, accreditation of certification agencies and inspection etc. APEDA and five Commodity Boards as accreditation agencies and four certification agencies have been approved. The Department of Agriculture and Cooperation, Ministry of Agriculture has formulated a scheme for X Plan for giving a major push to organic farming in the country. The scheme envisages setting up of a National Institute of Organic Farming (NIOF) which will be responsible for promotion of organic farming, setting standards wherever necessary, expanding the regulatory mechanism to cover the requirements of small and marginal farmers etc. The Ministry of Commerce and its agencies will continue to promote export of organic products. Detail guidelines are issued by the GOI vide letter No.27-3/2001-Manures, dt. 16th July, 2002 are circulated for implementing the organic farming programme

3. Objectives of the scheme :-

To reduce cost of cultivation.

To maintain sustainability in agricultural production and productivity.

To enrich soil fertility by maintaining soil structure and by prevention of soil erosion.

To control soil and water pollution and thereby protecting the environment.

To eliminate health hazards.

To create awareness amongst farmers about organic farming.

To create awareness amongst consumers for use of organically produced food.

To increase per hectare nutrient consumption

Establishment of vermiculture / vermcomposting units

To maintain biodiversity

To create avenues for organic markets and thereby increase returns to farmers by premium prices.

To generate employment opportunities to rural youth.

4. Beneficiaries :- A. State Deptt. of Agriculture. b. Group of farmers. c. SAU's / Non - Government Organisations / Co-operative & Private enterprenures .

5. Districts / Talukas :- All from entire State.

6. Items of the scheme :-

1) Promotion of Organic Farming

A) District Level Workshop Cum Training

B) Human Resource Development

C) Training for Organic Farming Groups

D) Publicity of Organic Farming

Preparation of Publicity Material at District level

2) a) Biofertilizer Supply to Farmers on Rs. 25 / ha

b) Supply of Green manure seed @ Rs 125/ha..

3) Financial Assistance to Service Providers

4) Financial Assistance for Opening of Retail Outlets of Organic farm Produce

5) Financial Assistance for Certification of Organic farm Produce

7. Financial Assistance :- Details of Itemwise provision .

Sr. No.	Name of the Item	Unit	Rate of Assistance Rs. / unit
1	Promotion of organic farming.		
	A) District level workshop cum training.	Number	5,000/-
	B) Human Resource Development	--	-
	C) Training for organic farming groups.	Number	5000/-
	D) Publicity of organic farming, preparation of publicity material at District level.	No. of Districts	25,000/-
2	A) Biofertilizer supply to farmers on 25% subsidy.	Hectare	25/-
	B) Supply of Green Manure seed	Hectare	125/-
3	Financial Assistance to service providers.	Number	5000/-
4	Financial Assistance for certification of organic farm produce. @ 25%.	---	25% of actual expenses.
5	Financial Assistance for opening of retail outlets of organic farm produce.	Number	10000/-

8. Detail items of the vermiculture / vermicomposting scheme :-

Sr. No.	Item	Rate of Subsidy (in Rs.)
1	Vermiculture Centre	25,000
2	Setting up of Vermicompost unit.	1,000
3	Training	5,000
4	Projectise approach	25% of the project cost

Name of the contact officer :- a. State level :- Director of Agriculture (I.& Q.C.)

b. Division level :- Divisional Joint Director of Agriculture. c. District level :- District Superintending Agriculture Officer d. Subdivision :- Subdivisional Agricultural Officer. e. Taluka :- Taluka Agricultural Officer. f. Circle :- Circle Agricultural Officer.

9. Name of the implementing officer :- District Superintending Agriculture Officer.

10. Proforma for Application :- Proposal is to be prepared and submitted to implementing officers

11. Necessary documents :- Project proposal with all necessary documents mentioned in guidelines.

६) केंद्र पुरस्कृत अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांसाठी कृषि यांत्रिकीकरण

अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांसाठी कृषि यांत्रिकीकरण करण्यात प्रोत्साहन देण्याच्या केंद्र पुरस्कृत योजनेतर्गत शेतकऱ्यांना ट्रॅक्टर खरेदीसाठी अनुदान देण्याची योजना राज्यात सन १९९२-९३ पासून राबविण्यात येत आहे. ही १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना आहे.

सदर योजनेमुळे शेतीची कामे ही कमी वेळात करता येतात, दिवसें दिवस बिकट होणाऱ्या मजुरांच्या उपलब्धतेचा प्रश्न सोडविण्यास मदत होते, कृषि उत्पादनात वाढ होवून शेतकऱ्यांमध्ये यांत्रिकी करणाची आवड निर्माण होते तसेच स्वयं रोजगाराचीही संधी उपलब्ध होते. या योजनेत ट्रॅक्टर व त्याच्या सहाय्याने चालणारी आवश्यक तीन अवजारे खरेदी करण्यासाठी ३० टक्के दराने जास्तीत जास्त रु.३००००/- अनुदान देण्याची तरतूद आहे. केंद्र शासनाच्या ट्रॅक्टर टेस्टिंग स्टेशन बुदनी, मध्यप्रदेश येथील संस्थेने प्रमाणित केलेले ३० पी टी ओ अश्वशक्ती पर्यंतचे ट्रॅक्टर्स अनुदानास पात्र आहेत. त्या ट्रॅक्टर्सची केंद्र सरकार कडून प्राप्त झालेली यादी सोबत जोडली आहे. लाभार्थीची निवड सर्व जिल्हा परिषदांमार्फत करून राज्यातील सर्व अल्प अत्यल्प भूधारक शेतकरी, सधन शेतकरी, शेतकऱ्यांचा गट यांना क्षेत्र मर्यादा विचारत न घेता देय आहे तसेच नोंदनीकृत सहकारी संस्था यांना त्यांच्याकडे कितीही जमीन असली तरी ही ३० पी.टी.ओ. अश्वशक्तीचे ट्रॅक्टर्स आणि सुयोग्य अवजारे यांचेसह अनुदानास पात्र आहेत. प्रत्येक सहकारी संस्थेला जास्तीत जास्त तीन ट्रॅक्टर अवजारांसह मंजूर करण्याची तरतूद आहे.

ट्रॅक्टर खरेदी साठी शेतकऱ्यांना बँकेकडून कर्ज मिळू शकते. मार्जीन व एकूण पेमेंट ट्रॅक्टर व अवजारांच्या किंमतीच्या १५ टक्के एवढे आहे. लाभार्थीची निवड करतांना अल्प, अत्यल्प, अनुसूचित जाती / जमातीच्या शेतकऱ्यांना प्राधान्य देण्यात येते. ट्रॅक्टर खरेदी करणाऱ्या शेतकऱ्यांना ट्रॅक्टरला लागणारे सुटे भाग, विक्री

पश्चात सेवा महामंडळामार्फत पुरविण्यात येते. ट्रॅक्टर, अवजारे वापरा बाबत लाभार्थिना एक आठवड्याचे प्रशिक्षण देण्याचीही तरतूद योजनेत आहे.

सदर योजनेचा लाभ घेण्यासाठी राज्यातील कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद यांचेशी संपर्क साधणे आवश्यक आहे. त्यांचे मार्फतच योजना राबविण्यात येत असल्यामुळे आवश्यक ते कागद पत्र व मार्गदर्शक सुचना अर्जाचा नमुना कृषि विकास अधिकारी जिल्हा परिषद व विभागीय कृषि सहसंचालक यांचेकडे उपलब्ध आहे.

केंद्र शासनाने ठरविलेल्या मान्यता प्राप्त ट्रॅक्टरची यादी सोबत जोडली आहे,त्यातूनच शेतक-यांनी ट्रॅक्टरची निवड करावयाची आहे.

रिअर पॉवर टेक-ऑफ शाप्टला ३० अश्वशक्ती देणा-या विविध ट्रॅक्टरचे मेक व मॉडेल

ट्रॅक्टर उत्पादक तथा मॉडेल	अधिकतम पी .टी.ओ. अश्वशक्ती /पी.एस.	बुदनी टेस्ट रिपोर्ट क्रमांक
आयशर २४१ एनसी	२०.५	टी- ३१९/६९५,नोव्हेंबर ९५
आयशर २४२ एनसी	२०.१	टी- ३४२/७३३, मे ९७
आयशर २४३ एनसी	१९.६	टी- ३७१/७७६ ,फेब्रुवारी ९९
आयशर ३१२ एनसी	२८.१	टी- ३७५/७८१,मार्च ९९
स्वराज ७२४ एफ इ	२२.४	टी- ३८४/७९३,ऑगस्ट ९९
स्वराज ७३३ एफ इ	२८.६	टी- ३६८/७७३,फेब्रुवारी ९८
स्वराज ७२२ एफ इ	१८.३	टी- ३१२/६८३,जुलै ९५
महिंद्रा बी - २७५	२७.२	टी- ३५०/७४७,जानेवारी ९८
महिंद्रा ३६५ डीआय	२९.८	टी- ३३३/७२०,ऑक्टोबर ९६
महिंद्रा - २५५ डीआय	२१.९	टी- ३९०/८०२,नोव्हेंबर ९९
टीएएफइ २५ डीआय	२४.१	टी- ३२९/७१३ जुलै ९६
टीएएफइ ३० डीआय	२९.३	टी- २८१/६३३,मे ९३
एस्कॉर्ट ४३० (६-२)	२८.०	टी- ३४९/७४६,जानेवारी ९८
एस्कॉर्ट ३२५ एम (६-२)	२२.६	टी- ३६७/६७६,मार्च ९५
एस्कॉर्ट ३३५ एमडीबी (६-२)	२९.५	टी- ३२०/६९६,जानेवारी ९६
एवएमटी २५२२	२१.९	टी- ३४०/७२९,फेब्रुवारी ९७
एवएमटी ३०२२	३०.०	टी- ३०४/६७१,फेब्रुवारी ९५
एवएमटी ३५११ सी एस	२८.९	टी- ३०२/६६९,फेब्रुवारी ९५
मित्शुबिशी शक्ती एम.टी १८० डी	१६.३	टी- ३७६/७८२,मार्च ९९
हिंदुस्तान जी ३१२ एमओ-डीआई-५	२५.५	टी- ३२३/७०३,मार्च ९६